

Sanat Eğitiminde Kadın Torsunun Yeri ve Bir Örnek

The Place of the Female Torso in Art Education and an Example

ÖZET

Türkiye’de Cumhuriyet sonrası sanata olan ilginin artması, yurt dışına eğitim için gönderilen sanatçıların geri dönmesi, 1883 yılında Sanayi Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) kurulmasıyla birlikte başlanan sanat eğitimi, günümüzde de gelişim göstermeye devam etmektedir. Doğumdan ölüme kadar devam eğitim süreci içerisinde okul öncesi döneme kadar indirgenen sanat eğitimi, bireylerin kişisel gelişimine katkı sunarak, duygu, düşünce, yetenek ve izleniminin estetik bir bakış açısıyla şekillenmesini sağlamaktadır. Bu sürecin profesyonel olarak başlangıç noktası, sanat eğitimi veren ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarına hazırlık kurslarıdır. Bu kurslarda uygulanan en önemli eğitim konusu insan anatomisidir. Anatomiyi çözümlmek için yapılan çizimlerde model olarak ilk kullanılan çıplak insan, tors heykelidir. Kıvrak ve esnek hatları, aynı zamanda belirgin uzuvlarından dolayı öncelikli tercih edilen ise kadın torsudur. Müzelerde sıklıkla rastladığımız, Antik çağdan günümüze gelene kadar bilim insanları ve sanatçılar tarafından üzerinde araştırmalar ve denemeler yapılan, halen farklı teknik ve malzemelerle disiplinler arası bir çalışma konusu olan kadın torsu, tarih içinde geçirdiği süreç, anatomik özellikleri, Güzel Sanatlar eğitiminde yeri ve bir kadın tors heykeli uygulamasıyla çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, Sanatsal Anatomi, Heykel, Kadın Torsu

ABSTRACT

Art education, which started with the increasing interest in art after the Republic in Turkey, the return of artists sent abroad for education and the establishment of Sanayi Nefise Mektebi (Fine Arts Academy) in 1883, continues to develop today. Art education, which is reduced top re-school education within the education process from birth to death, contributes to the personal development of individuals and ensures that their emotions, thoughts, abilities and impressions are shaped aesthetically. The Professional starting point of this process is the preparatory courses for secondary and higher education institutions providing art education. The most important educational subject applied in these courses is human anatomy. The first naked human torso statue used as a model in drawings to analyze anatomy. The female torso is primarily preferred due to its agile and flexible lines and prominent limbs. The female torso, which we frequently encounter in museums, has been researched and tested by scientists and artists from ancient times to the present day and is still a subject of interdisciplinary study with different techniques and materials. It constitutes the content of the work with its sculpture application.

Keywords: Art Education, Artistic Anatomy, Sculpture, Female Torso

GİRİŞ

Öğrenme yolu ve yöntemi olan sanat, ruhsal ve etik bir eğitimidir. Aynı zamanda bireyin özgür düşünce ve karar verme yeteneğini geliştirir. “Sanat, yaşama karşı inanç ve sevinç geliştiren, bir paylaşma unsurudur” (Erzen, 1991: 51) Bireyin var olan yeteneğini ortaya çıkartarak el becerisi geliştirmesini sağlayan, gözlem yaparak algılama, pratik düşünme, tasarlama ve uygulama yapmasına olanak sunan, üretkenliğin sürekliliği olan bir süreçtir. Sanatsal eğitimde yaratım süreci, konu hakkında araştırma yapıp bilgilendirilerek zihinde yaratıcı düşünceyle şekillendirilip, sanatsal ifade dili ve malzeme kullanarak, sanatsal anlatım aşamalarını katetmektedir. Deneyerek öğrenme, görerek ve hissederek uygulama ve sonuca ulaşma heyecanı ile sınırlı süreç tamamlanmaktadır.

“Sanat eğitiminin amacı, görmeyi, işitmeyi, dokunmayı, tat almayı öğretmektir. Yalnızca bakmak değil görmek, yalnızca duymak değil işitmek, yalnızca dokunmak değil dokunulana duyumsamak yaratıcılık yani var olan malzemenin yeni biçimde kullanımı için gereklidir.” (San, 2008: 25) Günümüzde sanat eğitimi derslerinin en önemli ders araçları, antik büstler ve torslardır. Büst sadece baş-yüz detaylarını ele alırken tors, tüm vücudu sorgulayarak kavratmaktadır. Tors, üç boyutlu olmasından dolayı, üst gövdeyi tanıma, yapısal özellikleri kavrama, baş- kollar-bacakların gövdeye bağlantılarını ve parça- bütün ilişkisini çözümlmek için model görevini üstlenmektedir. Anatomi bilgisi sadece insan vücudunu değil, üç boyutlu birçok objenin de çözümlenip uygulanmasına yol göstermektedir. Böylelikle plastik sanatların tüm alanlarında hem görsel hem de imgesel denilen hayali tasarımlar için artistik anatomi bilgisi, eğitim sürecinin temelini oluşturur.

SANAT EĞİTİMİ

1883 yılında Sanayi Nefise Mektebi kurulmasıyla başlayan akademik sanat eğitimi, öncelikle resim alanında, sonrasında heykel ve mimari alanında yabancı eğitimcilerle temelleri atılıp, Cumhuriyetin ilanı ile yerli eğitimcilerin yetişmesi ve yeni sanat alanlarının eklenmesi, Güzel Sanatlar Fakültelerinin kurulmasıyla da halen sürekliliğini

Fatma Berna Akalın¹

How to Cite This Article

Akalın, F. B. (2024). “Sanat Eğitiminde Kadın Torsunun Yeri ve Bir Örnek”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 10(2):276-282. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10897970>

Arrival: 14 January 2024

Published: 30 March 2024

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Hekimhan Mehmet Emin Sungur Meslek Yüksekokulu, Tasarım, Malatya, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/01v2xem26>

korumaktadır. 1989 sonrasında sanat eğitimi ortaöğretim düzeyinde de vermek amacıyla Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri kurulmaya başlanarak, öncelikle resim ve müzik alanında eğitimler verilmiştir. Bu liseler, ilköğretim sonrası yetenekli bireylerin yüksek öğretim kurumlarına geçmeden önce, sanat alanında profesyonel olarak yetişmesini sağlamıştır. Bu eğitimi veren tüm ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları, öğrencileri taban puanı belirlenen Liselere Geçiş Sınavı (LGS)- Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) haricinde özel yetenek sınavına da tabi tutarak, öğrencilerin seviyelerini tespit edip, sınavda başarı sağladıktan sonra eğitim sürecine dahil ederler.

Sanat eğitimi yaygın bir biçimde düşünüldüğü gibi yalnızca yetenekli bireyler için bir lüks mahiyetinde eğitim değildir. Sanat eğitiminden kimi zaman amaçlanan, sanatçı yetiştirmeye yönelik eğitim değil, bireyin sanat yoluyla estetik eğitimidir. “Her insan yaratıcı güçlerle donanmış olarak dünyaya gelir. Bu güçler, insanın kendisini, içinde yaşadığı doğal ve kültürel çevreyi, kısaca yaşamı tanımaya yöneliktir” (Gençaydın, 1990: 45) Bunların yanı sıra, sanat eğitiminin amacı, sanata değer veren, sanat ürünlerini anlayıp yorumlayabilen, onlara tarihsel süreç içindeki yerlerine koyabilen bireylerden oluşan bir sanat ortamı oluşturmaktır (Gökbulut, 1997: 5)

Görsel 1: Güzel Sanatlar Hazırlık Kursu

Kaynak: <https://www.kadikoyguzelsanatlar.net/guzel-sanatlara-hazirlik-fakulteler>

Sanat eğitiminin amacı ne olursa olsun, geçirilen süreçte yapılacak insan figürü uygulamalarının başlangıç noktası anatomi desen çizimleridir. Öncelikle bütün olan figür parçalara ayrılarak, her uzuv kendi içinde değerlendirilerek, detaylı inceleme yapılarak, ölçü ve oranlara dikkat edilerek farklı görüş açılarından çizimler yapılır. Parçadan bütüne giderken, her uzvun birbiriyle olan bağlantı noktası, eklem yerleri, kas ve kemik yapısı gibi anatomik bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Anatomik bilgilerin bir kısmı ırk, aile yapısı, cinsiyet gibi gerekçelerden dolayı antropolojik olarak farklılık gösterir. Bu yüzden insan figürü çalışmalarında sanatsal anatomi bilgisi kullanılır.

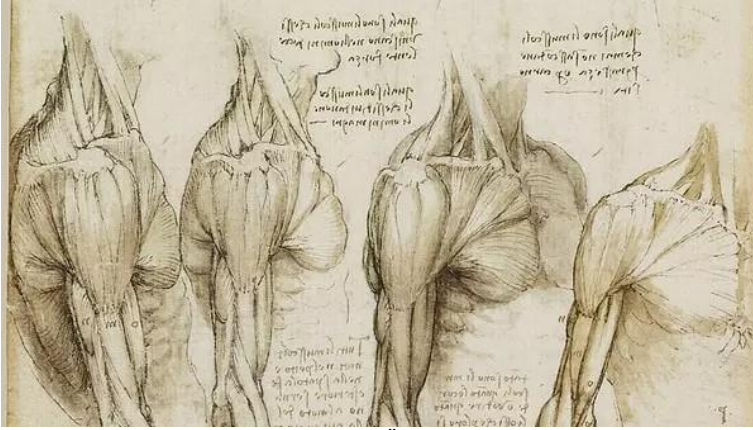
SANATSAL ANATOMİ

İnsan anatomisi, iskelet sistemi üzerine yerleşen kas ve damarların deri ile kaplanmasıyla oluşmuştur. Taşıyıcı iskelet sistemi üzerinde yer alan kaslar, hareket sisteminin aktif bölümüdür ve bu kasların çalışabilmesi için damarlardan yeterli miktarda kan akışı olması ve sınırlar tarafından uyarılması gerekmektedir. Vücudun çalışma mekanizması birbiriyle bağlantılı organlar, hareket mekanizması ise uzuvların eklem noktaları aracılığıyla yapılmaktadır. Bilimsel olarak sınırlı bilgi ile ele alınan anatomiye, sanatsal olarak değerlendirmek için sadece teorik bilgi yeterli değildir. İnsan anatomisi bilim kadar sanatın da konusu olduğundan, figürü estetik açıdan değerlendirmeden ve çizimini yapmadan sanatsal anatomiye ulaşamaz.

Sanatsal anatomi, vücudun dış hatlarında algılanan- görünen bölümlerini, hareketler doğrultusunda değişen pozisyona göre şekil alan, aynı zamanda yaş ve cinsiyet farklılıklarına göre değişkenlik gösteren vücudun detaylarını ele alarak sanatsal boyutta yorumlayan bir sınırlama türüdür. Özellikle canlı model dediğimiz figürlerin, var olan gerçek görünümündeki vücut hatlarını detaylı olarak, kas, yağ ve damar dokusunun belirgin ve karakteristik özelliklerini yansıtan ve temsil eden görüntüler oluşturan biçimler yine sanatsal anatomidir.

Yunan ve Roma uygarlıklarında dini inançlar doğrultusunda, ideal insan kavramı ile sanatsal anatomi önem kazanmış, Rönesans döneminde estetik, vücut ve tutkuları ön plana çıkmıştır. Anatominin 1452-1519 yılları arasında yer alan önemli dönemine büyük katkıda bulunan bilim ve sanat dehası Leonardo da Vinci' nin anatomi çalışmaları, birbirinden çoğunlukla ayrı tutulan bilimsel ve sanatsal düşüncenin ortak ürünlerini tek noktada birleştirmiştir. Leonardo da Vinci, insan bedeninin dış hatlara yansıyan bölümleri, duruş ve hareketini inceleyen artistik anatominin içeriğini ve anlamını belirlemiştir. Bu belirleme esnasında yaptığı incelemeler sonucunda elde ettiği veriler, sanatsal anatominin, fizyolojiden ve psikolojiden ayrı ele alınamayacağını ortaya koymuştur. Ayrıntılı anatomik çizimleri, metinleri ve araştırmalarını içeren kayıt defterleri, sanatçının anatomi baş yapıtı olarak nitelendirilmiştir. 19. Yüzyıl

sonlarına doğru sanatsal anatomi bilgisinin gerekliliği anlaşılmış ve sanat eğitimi verilen okullarda ders olarak okutulmaya başlanmıştır. (Altınok, 2012: 17) Sanatçı ve eğitimciler tarafından birçok sanatsal anatomi ve insan figürü çizimi, aynı zamanda heykel yapımı kitabı hazırlanmıştır.

Görsel 2: Leonardo Da Vinci Anatomi Üzerine Çizimler, 1510.

Kaynak: <https://onedio.com/haber/leonardo-da-vinci-nin-zamaninin-cok-otesinde-bir-insan-oldugunun-kaniti-cizimi-718011>

İnsan bedeninin dış formlarının incelenmesinde bir orantı kullanmak gerekmektedir. Bedenin bölümlerinin kendi aralarında ve bütüne göre orantılarına sanatta proporsiyon (bölümler ilişkisi) terimi kullanılmaktadır (Chokanov, 1974) Sanat için insan vücudu önemli bir nesnedir ve sanat diliyle anlatabilmek için beceri ve mesleki donanımına ihtiyaç vardır. Bunun için dış görünüşe yansıyan bedenin bölümleri, bu bölümlerin hareketlerini ve hareketlerin yol açtığı değişiklikleri de analiz etmek gerekmektedir. Analizler sonrasında elde edilen veriler ve gözlemler sonucunda eskiz denilen taslak çizimler, anatomik şemalar ve üç boyutlu algılamayı sağlayan maketler yapılarak görseller elde edilmektedir. İnsan vücudunun en geniş, girinti ve çıkıntıya sahip bölgesi tors dediğimiz üst vücut yani gövdedir. Boyundan başlayarak kalçanın alt kısmına kadar ki alanı kaplayan, başı, kolları ve bacakları olmayan gövdenin/torsun özellikleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadın torsu erkek torsuna oranla daha fazla yağ dokusuna (meme, basen) ve yumuşak hatlara sahiptir.

KADIN TORSU VE BİR ÖRNEK

Kadın tors heykelinin ilk örneğine Paleolitik Dönem de rastlanmıştır. En önemli eserler ise Yunan Dönemine aittir. Bu dönemin özelliklerini taşıyan torslar, mermerden işlenmiş ve kumaş kıvrımlarıyla süslenmiştir. Estetik değeri 19. yüzyılda anlaşılan torslar, günümüzde müzelerde sergilenmeye devam ederken, sanatçılara halen esin kaynağı da olmaktadır. Figürün bir ifade aracı olarak kullanımı dönemlere ve sanatçıların yorumlarına göre farklılık gösterir Birebir kadın torsu uygulanan örnekler, genellikle sanat eğitiminde kullanılmaktadır. Stilize edilerek sanatçının kendi yorumunu kattığı torslar ise; sanatsal nitelik taşıyan özgün tasarımlardır. Bu tasarımlarda özellikle doğurganlığı ve üremeyi vurgulamak için abartılı detaylara başvurulmuştur.

Görsel 3: Hohle Fels'ten Venüs, 6 cm, Fildişi, M.Ö 35000-40000.

Kaynak: <https://uni-tuebingen.de/newsfullview-landingpage/article/die-venus-vom-hohle-fels-hat-ihr-neues-zuhause-bezogen/>

Görsel 4: Stilize Edilmiş Kadın Torsu, Kurşun Döküm, 10 cm, 2005

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Sanat eğitimi veren ortaöğretim, yükseköğretim ve özel eğitim kurumlarında anatomi bilgisi tors çizimi le başlar. Anatomik desen çizimi ve heykel yapımının en detaylı ve kütleli bölümü torsdur. Farklı kalemler ile yine farklı kağıtlar üzerine desen çizimi yapılan tors, hissederek ve dokunarak kavramak ve algılamak için, aynı zamanda kemiklerin bağlantı noktaları, uzuvlar arası geçişler, kas yapısı, formun kütleli etkisi gibi detayları üç boyutlu olarak görebilmek için heykel malzemeleri ile üç boyutlu formlara dönüştürülmektedir. Sahip olduğu anatomik detaylardan dolayı üzerinde daha çok çalışılan kadın torsu, genellikle alçı döküm malzemenin yapılmaktadır. Dış hatları çözümlenebilmek için öncelikle kemik ve kas yapısını incelemek gerekmektedir. Üst vücut anlamına gelen tors bölgesi, en fazla kemik yapısına sahiptir.

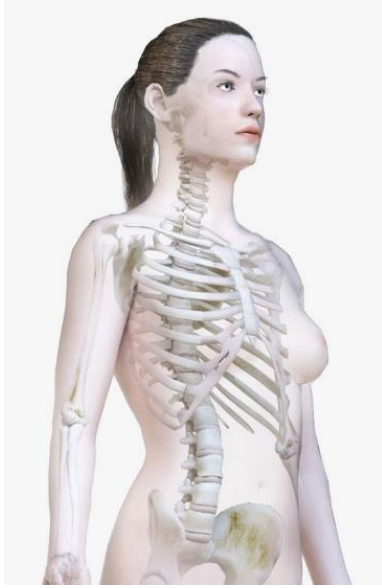

Görsel 5: Antik Kadın Torsu, Alçı Döküm, 40x 70 cm

Kaynak: <https://peraheykel.com/magaza/tors/antik-kadin-tors/>

Üst vücudun hareketini sağlayan asıl görev kalçadadır ve kalça vücudun ağırlık merkezidir. Kafatası kemiğine bağlı omurga, boyundan başlayarak kalça kemiğinin arka/sırt kısmından kuyruk sokumu kemiği ile bağlanan, 24 tanesi hareketli 33 omurdan oluşan kemik sistemidir. Ağırlık merkezi olan kalçaya sabitlenmiş omuriliğin üst kısmından arkadan öne doğru sıralı olarak gelen kaburga, göğüs kafesinin 12 adet sağında 12 adet solunda olmak üzere 24 yassı kemikle omurgaya bağlanır. Kaburgaların yerleşim yönü, eğimi ve hareketleri birbirinden farklıdır. İlk sıra kaburga, köprücük kemiği ile örtüşerek omuz bağlantısını oluşturur. Omuzdan inen, iki eklem noktasıyla bağlanan kol kemikleri ve eller; kalçadan inen, yine iki eklem noktasıyla bağlanan bacak kemikleri ve ayaklar, vücudu bütün haline getiren parçalardır. Her bir parçaya farklı hacim ve boyut veren kas sistemi bulunmaktadır. Kemiklerin üzerinde yer alan kasları kaplayan derinin genel fonksiyonu örtücülüktür. Bu örtünme sayesinde dışardan

bakıldığında her bir uzuv detaylı anlaşılammaktadır. Uzuvarın bazı hareketleri sayesinde sağlanan gerilme ile kasların, omurganın ve omuriliğın bazı kemiklerinin belirginleşmesi, sanatçının işini kolaylaştırıp aynı zamanda vücudun estetik yapısını ortaya çıkartan eserler oluşturmasını sağlamıştır.

Görsel 6: Kadın Bedeni ve İskeleti

Kaynak: <https://free3d.com/tr/3d-model/female-body-and-skeleton-low-poly-2023.html>

Vücudun aldığı pozisyon, esneme, gerilme, yürüme, koşma, uyuma gibi farklı pozisyonların genel adı postürdür. Postür farklılığı sağlamak için kalçanın hareket etmesi gerekmektedir. Tors ile alt bedeni birbirine bağlayan bir köprü mahiyetinde, hareket ve denge merkezi olan kalçanın postürü, omurganın formunu belirlemektedir. Postüre göre uzuvlar arasındaki orantı da değişmektedir. Tors heykel yapımında tercih edilen, antik dönem özelliklerine sahip klasik düz duruşlu postürdür. Antik dönemde genellikle mermer malzemeden yapılan heykeller, günümüzde polyester ve hafif- taşınması kolay olması için alçıdan yapılmaktadır. Heykel yapımına başlarken armatür denilen heykel iskeleti alacağı postüre göre metal teller aracılığıyla Görsel 7 örneğinde olduğu gibi hazırlanır. Sonrasında üzerine kil (çamur) eklenerek anatomi bilgisi doğrultusunda Görsel 8 örneğindeki gibi şekillendirmeye başlanır. Şekillendirmesi biten form, alçıyla kaplanarak (Görsel 9) kalıp alınır. Alçı kalıp donduktan sonra açılarak yine hazırlanan alçı karışımı içine dökülür ve donması beklenir. Donan form, kalıp açılarak kalıptan çıkartılır, temizlenir ve gerekli düzeltme-tamirat yapılarak sergilenenecek hale getirilir.

Görsel 7: Heykel Armatürü

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Görsel 8: Heykel Yapımı

Görsel 9: Heykel Kalıbı

Tasarlanan tors örneği, klasik Antik Yunan torslarından farklı postür ve ölçülere sahiptir. Bacak boyu daha uzun bir kesitle alınmış, sağ omuz sağa doğru yatık, sol omuz ise sol kol yukarı kaldırılarak daha yüksek hale getirilmiştir. Köprücük kemiğinin hareketi bu postürü belirlemek için önemlidir. Kollar, koltuk altından kesit oluşturulmuş olsa da, sol kol yukarı doğru kaldırıldığından koltuk altı çukurunun iç bükey yapısı görülebilmektedir. Sol kaburgalar yukarı doğru gerilmenin etkisiyle oldukça belirginleşmiştir. Ayrıca sırtta yer alan sol kürek kemiği geriye ve yukarı doğru bir gidişle, hem omurilik hattını iç bükey hale getirmiş hem de bel oyuntusunu daha da derinleştirmiştir. Omuzların açılı eğimi, sağ ve sol göğüs altı mesafenin birbirinden farklı olmasını sağlamıştır. Göğüs arasında yer alan oluk, göğüslerin küçük olmasından dolayı belirgin değildir. Göğüs şekli ve büyüklüğü, genetik faktörlere bağlı

olduğu gibi doğum yapma, çocuk emzirme, kilo ve postür gibi etkenlerle de farklılık göstermektedir. Bu tors örneğinde doğum yapmamış zayıf ve genç bir kız vücudu ele alınmıştır. Yağ dokusundan oluşan göbek yapısı, gerilmenin etkisiyle cinsel organla birleşmektedir. Sol bacağın daha önde olması, göbek yağını sol tarafa doğru kaydırılmıştır. Belin alt kısmında yer alan leğen kemiği, sağ ve sol tarafta aynı hizadadır. Geniş kalça-basen yapısına sahip tors, mermerden yontulmuş hissi vermek amacıyla taş kütlesi görüntüsünde kaideye yerleştirilmiştir.

Görsel 10: Kadın Torsu, Alçı Döküm, 14x31 cm, 2024.

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

SONUÇ

1950 sonrası sanatın kavramsal boyuta taşınması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte, sanata bakış açısı da değişmiş, farklı sanat kolları ve disiplinler arası sanat bölümleri oluşmuştur. Günümüzde bu bölümlerin eğitimleri Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerinde verilmektedir. Ayrıca, 2024 yılı Ocak ayı itibariyle Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilk tematik Güzel Sanatlar İlköğretim ve Ortaöğretim okulu kurma işlemleri başlatılmıştır. Gerek özel kreşler gerekse Millî Eğitim Bakanlığına bağlı anaokullarında, okul öncesi eğitim döneminde başlayan plastik sanatlar eğitimi ise, özel yetenek, kas gelişimi ve kişisel gelişim sürecine katkı sağlamaktadır.

Tıp bilimi, eğitim sürecinde, insan anatomisi çalışan sanatçılardan destek almıştır. Sanatçılar kadavra parçalarını kullanarak, ölçü, boyut, özellikler gibi kavramlardan yola çıkarak estetik çizimler yapmışlardır. Birbirinden bağımsız ya da bir bütün olarak değerlendirilen insan anatomisi, bilimin ışığında şekillenen sanatın görselleriyle geleceğe ayna tutmuştur. Yüzyıllar öncesinden keşfedilen, günümüzde de halen kullanılan disiplinler arası kavramlar ve kurallar, tıp ve sanat eğitimi için vazgeçilmez unsurlar olmuştur. Anatomiyle ilgili tıp terimleri, günlük konuşma dilindeki tanıdık terimler kullanılarak anlatım sadeleştirilip daha kolay anlaşılır hale getirilmiş, sanat terimleri ise kısa açıklamalarla tanımlanmıştır. Anlatımı güçlendirmek ve görsel hafızada anlatımı kalıcı hale getirmek için, görsel verilerden faydalanılmıştır.

Tors sadece temel anatomi eğitiminde değil, nü figür çalışma imkânı bulunmayan durumlardada, anatomi çalışmak için tercih edilmektedir. Anadolu'nun, yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen verilerle, anaerkil idarenin, doğurganlığın ve ana tanrıça figürlerinin rastlandığı topraklar olduğu anlaşılmıştır. İlk tors örneğinden başlayarak, günümüzde sanat eğitim sürecinde sıklıkla kullanılan tors örneğini de ele alarak, yeniden yorumlanan tors örneğinden bahsedilmiştir. Anatomik özellikler ve postür duruşuyla klasik dönem torslarından ayrılan tors, uygulama aşamaları ve farklı açılardan çekilen fotoğraflarıyla üç boyutlu anlatım desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

Chokanov, Krastyu. (1974). *Plastichna Anatomia, Nauka Izkustvo*, Sofia.

Ersoy Altınok, A. (2012). “Artistik Anatomi ve Güzel Sanatlar Eğitimindeki Yeri”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Erzen, J. (1991). Prometheus'un Ateşi" Ülke Kalkınmasında Sanatın Yeri, 3. Ulusal Sanat Sempozyumu, İstanbul.
- Gençaydın, Z. (1990). Sanat Eğitiminin Düşünsel Temelleri Ortaöğretim Kurumlarında Resim-iş Öğretimi ve Sorunları, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Gökbulut, N. (1997). Sanat Eğitimi Programları, Sanat Aylık Güzel Sanatlar Gazetesi, Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Derneği Yayınevi, Ankara.
- San, İ. (2008). Sanat ve Eğitim, Ütopya Yayınevi, Ankara.